Szlakiem zamków regionu łódzkiego

Historia ziem naszego regionu sięga początków państwowości polskiej. Od tamtych chwil obszar ten bogacił się w różnorodne obiekty tworzące kulturę materialną człowieka, stające się świadkami wielu ważnych wydarzeń historii naszej ojczyzny i narodu. Dzisiaj są one nietuzinkowymi atrakcjami krajoznawczo-turystycznymi. Wyjątkowe miejsce na ich liście zajmują zamki, wśród których duża część nie jest powszechnie znana. Podążanie wyznaczonym dla Państwa szlakiem umożliwi poznanie blisko 30 zamków naszego regionu - atrakcji, w której coś interesującego dla siebie odnajdzie początkujący turysta jak i koneser krajoznawstwa. Szlak ma formę pętli poprowadzonej niemal przez wszystkie „zamkowe miejscowości" i jest przeznaczony przede wszystkim dla turystów zmotoryzowanych, choć niektóre jego odcinki mogą zwiedzać turyści na rowerach.

Zamki w krajobrazie Polski pojawiły się wraz z rozwojem sztuki murowania. Początkowo na terenach grodów budowano kamienne rotundy, pełniące funkcję kaplicy zamkowej. W połowie XIII stulecia zaczęto wznosić murowane wieże stanowiące jeden z podstawowych elementów zamku, a z czasem powstawały już pełne ceglane założenia obronne. Kompleks zamkowy tworzyły budynki opasane murami obwodowymi. Podstawowymi jego elementami, poza wspomnianą wieżą, bądź wieżami, były brama, kaplica i dom - rezydencja właściciela oraz budynek gospodarczy. Pierwszym typem zamków były warownie wieżowe, następnie pojawiły się zamki basztowe. Z rozwojem artylerii wykształcił się nowy system obronny zwany bastejowym, umożliwiający skuteczną obronę przed bronią palną, a około połowy XVI wieku system bastionowy, będący zapowiedzią systemów fortowych.

Podstawową cechą zamków była funkcja obronna, jednak z końcem średniowiecza zaczęto im nadawać cechy reprezentacyjne, czyniąc z nich rezydencje. Funkcję obronną posiadały także dwory m.in.: w Pabianicach czy Działoszynie, które potocznie są nazywane zamkami, w rzeczywistości jednak nigdy nimi nie były (dlatego są na szlaku pominięte).

W obecnych granicach województwa łódzkiego na przestrzeni wieków znajdowało się około 30 zamków. Jest to niebagatelna liczba biorąc, pod uwagę wielkość regionu oraz specyfikę położenia geograficznego. Część obiektów zachowało się współcześnie w pełnej krasie, choć po przebudowach (Byki, Łęczyca, Opoczno, Oporów, Piotrków Trybunalski, Uniejów), część zaś jako ruina stanowiąca malowniczy element krajobrazu (Bąkowa Góra, Besiekiery, Bolesławiec, Drzewica, Inowłódz, Łowicz, Majkowice, Rawa Mazowiecka, Wojsławice). Jest także kilka obiektów, których jedynymi śladami są relikty ukryte bądź w budowlach powstałych na ich miejscu w okresie późniejszym, bądź pod powierzchnią ziemi (Gorzkowice, Majkowice - zamek „Surdęga", Nowa Brzeźnica, Przedbórz, Sieradz, Sobota, Ujazd, Wieluń, Wieruszów, Wolbórz). Kilka zamków nie zostało zidentyfikowanych w terenie i znamy je jedynie z archiwaliów (Brzeziny, Skierniewice, Stryków, Toplin, Zameczek koło Opoczna).

Wyprawa zamkowym szlakiem po ziemi łódzkiej będzie z pewnością doskonałą ofertą spędzenia wolnego czasu w regionie oraz wyjątkową sposobnością poznania jego bogactwa kulturowego.

Pomysłodawca szlaku
Piotr Machlański

Zamek królewski w Łęczycy

W średniowiecznej Polsce Łęczyca odgrywała pierwszoplanową rolę, położona w centralnej części państwa piastowskiego, przy ważnym szlaku handlowym, stała się stolicą jednej z siedmiu prowincji, na które podzielona była Polska. Na przełomie XI i XII w. Łęczyca była grodem kasztelańskim, od XIII w. stolicą księstwa, następnie ziemi, a od XIV w. województwa. Łęczyca była również siedzibą sądów ziemskich i starostwa grodowego.
Najważniejsze miejsce w grodzie zajmował gotycki zamek królewski, usytuowany na sztucznym nasypie ziemnym w południowo-wschodnim narożu obrębu systemu obronnego Łęczycy. Powstanie warowni łączy się z inicjatywą króla Kazimierza Wielkiego. Budowla była dość pokaźnych rozmiarów jak na tamte czasy. Powierzchnia jej wynosiła około 3000 m^2. Obiekt zlokalizowano przy ujściu rzeczki Wróbliny do jednej z odnóg Bzury. Było to miejsce podmokłe, więc przy wznoszeniu dziedzińca teren podniesiono o pięć metrów. Zamek założono na planie czworoboku o wymiarach 43x44x59x63 m spiętego murami kurtynowymi. Od miasta oddzielała go jedynie fosa.
Dominantą założenia jest usytuowana w południowo-zachodnim narożniku, wieża główna, dołem kwadratowa o boku 9,5 m, przechodząca w górnych kondygnacjach w ośmiobok. Zwana jest szlachecką, gdyż jak podają zapisy z 1433 r. więziono w niej szlachtę skazaną za ciężkie występki. Loch więzienny znajdował się w najniższej kondygnacji wieży, gdzie nie było otworów okiennych. Więźniom spuszczano na sznurze chleb i wodę. W górnej części wieży przetrzymywano więźniów skazanych za lżejsze przewinienia. We wnętrzu znajdowały się kuny, czyli żelazne obręcze, za pomocą, których skuwano jeńców za szyję lub ręce. Dzisiaj na szczycie mieści się punkt widokowy (wejście do wieży prowadzi z ganku na murach obwodowych).
Wjazd do zamku prowadził od strony miasta po zwodzonym moście przez czworoboczną wieżę bramną, wkomponowaną w zachodnią część kurtyny. Na osi wjazdu wzdłuż kurtyny wschodniej stoi tak zwana prochownia. Dwukondygnacyjny dom mieszkalny, mający charakter rezydencji monarszej, przypominał kształtem wydłużony prostokąt. Podzielony był sienią na część reprezentacyjną - południową z jedną lub dwiema salami na każdym poziomie oraz na część północną - dwutraktową, podzieloną na trzy izby na każdej kondygnacji.

Dziedziniec wypełniała zabudowa drewniana. Dzisiaj wzdłuż kurtyny zachodniej, między wieżą bramną, a murem północnym znajduje się tak zwany „dom nowy", który powstał w stylu renesansowym w latach sześćdziesiątych XVI w. z inicjatywy miejscowego starosty Jana Lutomierskiego i bliskiego przyjaciela króla Zygmunta Augusta. Podczas prac przebudowano także otwory okienne, dodając bogato zdobiony detal kamieniarski oraz zmieniono wystrój wnętrz.
Wiek XVII i XVIII przyniósł upadek zamku. W XIX w. zamek pełnił jedynie funkcje magazynowe. Prace remontowe przeprowadzono dopiero po drugiej wojnie światowej. Obecnie w warowni mieści się Muzeum Ziemi Łęczyckiej.
Muzeum Ziemi Łęczyckiej
99-100 Łęczyca, ul. Zamkowa 1, tel. 602 583 435, www.muzeumleczyca.pl
Wśród wystaw znajduje się bogata ekspozycja ukazująca historię zamku, ziemi łęczyckiej oraz prezentująca miejscowy folklor. Muzealną atrakcją jest największa w Polsce kolekcja rzeźb demonicznych, przedstawiających diabła Borutę, legendarnego pana zamczyska. Muzeum prowadzi także działalność naukową i oświatową. Każdego roku pod koniec sierpnia „ożywa" dziedziniec zamkowy, stając się scenerią dla jednego z największych w kraju turniejów rycerskich.

⇨ Po bitwie pod Grunwaldem w 1410 r. więziono tu pojmanych komturów krzyżackich.
⇨ W 1420 r. Władysławowi Jagielle Czesi ofiarowali koronę swego państwa, którą król odrzucił.
⇨ Król Kazimierz Jagiellończyk był najczęstszym gościem w zamku, przebywał w nim aż 40 razy. W zamku mieszkała także przez blisko dziesięć lat jego żona Elżbieta.
⇨ W murach warowni oficjalnie przywitano nowo obranego króla Zygmunta III Wazę.
⇨ Według jednego z podań, orszak króla Kazimierza Wielkiego jadący do Łęczycy, zagubił się w okolicznych lasach, zaś kareta królewska ugrzęzła w mokradłach, tak że żaden z dworzan nie mógł jej wyciągnąć. Niespodziewanie znalazł się rosły, barczysty mężczyzna o imieniu Boruta, który z łatwością wydobył powóz. Wdzięczny monarcha obiecał wybawcy po swojej śmierci władanie nowobudowanym zamkiem. Monarcha nie wiedział jednak, iż owym Borutą był sam diabeł. I tak od XIV w. zamkowe lochy przemierza w pochmurne dni nowy pan zamku - diabeł Boruta.

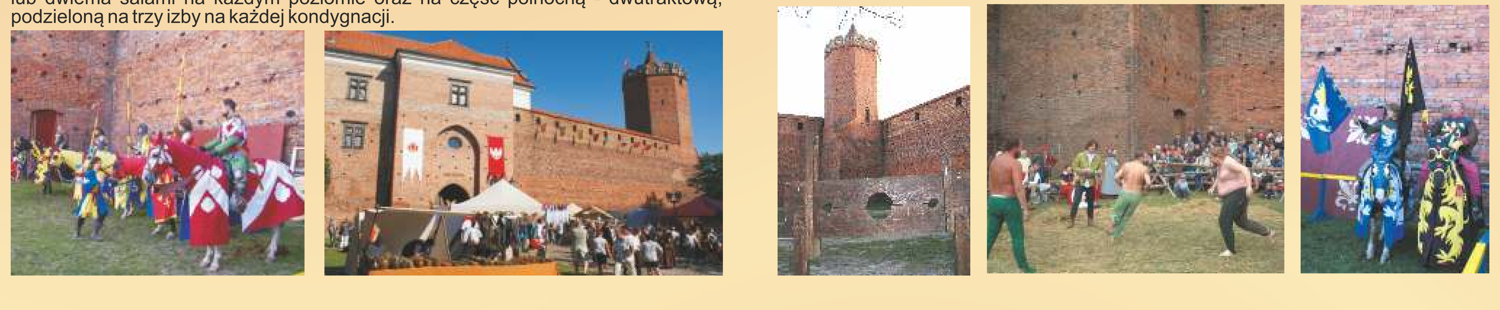

Zamek królewski w Opocznie

Razem z lokacją miasta w 1365 r. król Kazimierz Wielki rozpoczął budowę zamku królewskiego, który pełnił funkcję ośrodka terenowego administracji państwowej, reprezentowanej przez starostę. Zamek miał za zadanie obronę ziemi sandomierskiej, na terenie której leżało Opoczno, przed najazdami Tatarów i Litwinów. Stanowił element umocnień miejskich w południowej części Opoczna. Usytuowany nad rzeką Drzewiczką, nabierał dodatkowego waloru obronnego. Pierwotna gotycka warownia założona była na planie prostokąta, posiadała wieżę główną w zachodniej części założenia oraz bramę wjazdową usytuowaną w części południowo-wschodniej.
W XV w. podczas pożaru miasta zamek spłonął. W następnym stuleciu był już opuszczony. W początku XVII w. został częściowo odbudowany. Jak wynika z lustracji 1629 r. obiekt posiadał wieżę zwaną szlachecką pozbawioną schodów, kilka pokoi, kancelarię grodzką oraz mieszkanie burgrabiego.
W czasie nawałnicy szwedzkiej (1655-1660) został zniszczony. W stanie ruiny przetrwał do XIX stulecia. W latach 1874-1875, wykorzystując zachowane fundamenty i fragmenty ścian dokonano ponownej odbudowy zamku.
W 1927 r. dodano neorenesansowe attyki oraz portal nad głównym wejściem. Niestety prace te zatarły całkowicie wcześniejszy kształt budowli. Obiekt ten przetrwał do dnia dzisiejszego.
Obecnie jest to dwukondygnacyjna budowla składająca się z dwóch, połączonych ze sobą skrzydeł. W części zachodniej pierwszego z nich znajduje się brama z sienią przelotową sklepiona kolebkowo z lunetami i prześwitami arkadowymi. Od północy ozdobiona jest herbem „Odrowąż". Od południa nad przejazdem bramnym znajduje się balkon z ozdobną balustradą. Do wnętrza prowadzą dwa wejścia z portalami: pierwsze znajduje się w części północnej południowo-zachodniego skrzydła, drugie od zachodu w skrzydle sąsiednim. Zamek zdobi neorenesansowa attyka. W kilku pomieszczeniach widoczne są relikty gotyckich murów kazimierzowskiej warowni.
Muzeum Regionalne w Opocznie
26-300 Opoczno, Plac Zamkowy 1, tel. 44 755 23 19, www.muzeumopoczno.pl
Wśród bogatej ekspozycji placówki można odnaleźć zbiory ilustrujące dzieje miasta i zamku, narzędzia i sprzęty gospodarstwa domowego oraz wyroby rękodzielnicze, ukazujące wciąż żywy na tym terenie folklor opoczyński (wspaniałe pasiaki, bogate hafty, misterne wycinanki).

⇨ Najciekawszą z licznych legend opoczyńskich jest ta, która opowiada o miłości króla Kazimierza Wielkiego, który często bawił w Opocznie za przyczyną miejscowej żydówki Esterki (rycina). Pewnego razu, kiedy w lesie dziewczyna zbierała zioła, wyłonił się rozwścieczony tur, który zaatakował kobietę. W ostatnim momencie przed przerażoną niewiastą runął na ziemię rażony śmiertelnym ciosem dzielnego myśliwego. Wybawca, przedstawiając się jako dworzanin królewski zakochał się z wzajemnością w dziewczynie. Po pewnym czasie wyszło jednak na jaw, że był to sam król Kazimierz. Monarcha wybudował dom dla ukochanej, połączony z zamkiem tajemnym przejściem.

Zamek arcybiskupi w Oporowie

Dzieje Oporowa ściśle związane są z zasłużonym dla naszej ojczyzny, znamienitym rodem Oporowskich herbu „Sulima". Najwybitniejszym przedstawicielem tej rodziny był Władysław Oporowski arcybiskup gnieźnieński w latach 1449-1453. Ten wybitny polityk i mąż stanu w latach 1434-1449 wzniósł w rodowych dobrach wspaniały gotycki zamek. Do dzisiaj istniejąca rezydencja arcybiskupia, powstała na sztucznie usypanej wyspie, otoczonej głęboką fosą, w miejscu wcześniejszej budowli Mikołaja Oporowskiego z początku XV w.
Zamek wybudowano na planie czworoboku o wymiarach 25x30 m, na który pierwotnie składała się usytuowana w północno-zachodnim narożu trójkondygnacyjna podpiwniczona wieża mieszkalno-obronna, będąca najstarszym elementem założenia oraz prawdopodobnie niedokończony dom mieszkalny, biegnący wzdłuż wschodniej kurtyny. Finalnie wybudowano wzdłuż południowego skrzydła dwukondygnacyjny jednotraktowy dom mieszkalny o wymiarach 8,5x23,5 m, połączony z północną wieżą skrzydłem zachodnim z otworem bramnym oraz od północy i wschodu zespół murów kurtynowych zwieńczonych blankami z chodnikami dla straży. Uroku budowli dodaje wysunięta przed czoło wschodniego muru romantyczna baszta wzniesiona na planie półelipsy, przechodząca na wysokości pierwszej kondygnacji w sześciobok. Pełniła ona zarówno funkcję militarną - w okresie renesansu w wyniku przebudowy dostosowano ją do wykorzystania broni palnej - jak i sakralną, gdyż na piętrze mieściła się niegdyś kaplica zamkowa. Fortalicję wzniesiono z formowanej cegły gotyckiej oraz, co jest widoczne w narożach, ze specjalnie ciosanych kamieni. Mur zdobi wzór ułożony z zendrówki. Warownia pomimo upływu ponad pięciu wieków zachowała swój wspaniały gotycko-renesansowy charakter.
Muzeum Zamek w Oporowie, 99-322 Oporów, tel. 24 285 91 22, www.zamekoporow.pl
Muzeum szczyci się stałą ekspozycją wnętrz stylowych. Na szczególną uwagę zasługują cenne elementy architektoniczne między innymi: gotycki portal, znajdujący się przy wejściu do dawnej kaplicy w baszcie, żebrowe sklepienie kaplicy z wieńczącym je zwornikiem z herbem Sulima, oryginalne gotyckie sklepienie gwiaździste w sypialni oraz stropy modrzewiowe ozdobione XVII-wieczną polichromią w salach na pierwszym piętrze. W pieczołowicie odrestaurowanych komnatach m.in.: w Sali Rycerskiej, zbrojowni, jadalni, sypialni i skarbczyku, prezentowane są niezwykle cenne zbiory, obejmujące kolekcję obrazów i rzeźb, bogato zdobione meble, militaria oraz wyroby rzemiosła artystycznego. W zamku organizowane są koncerty muzyczne, spektakle teatralne, odczyty oraz uroczystości okolicznościowe. Muzeum organizuje też prelekcje z zakresu wiedzy o sztuce, obyczajach staropolskich i historii regionu.

⇨ Jedna z legend mówi o przepięknej kasztelanównie oporowskiej, która miała zakochać się z wzajemnością w zakonniku z pobliskiego konwentu. Miejscem spotkania zakochanych był loch łączący zamek z klasztorem. Pewnego jednak razu nad biegnącą, podziemnymi korytarzami dziewczyną zawaliło się przejście, przerywając raz na zawsze potajemne schadzki. W miejscu tragedii do dnia dzisiejszego tkwi głaz, będący symbolem sprawiedliwości. W deszczowe, pochmurne dni koło kamienia wydobywają się spod ziemi jęki kasztelanówny. Niektórzy mówią, że będą one tak długo trwały, aż ktoś nie odnajdzie wejścia do podziemi i nie uwolni „Oporowskiej Białej Damy".

Zamek królewski w Piotrkowie Tryb.

We wschodniej części miasta, na przedmieściu zwanym Wielką Wsią, na lewym brzegu rzeki Strawy, na kopcu ziemnym wzmocnionym sosnowymi balami i otoczonym fosą zbudowano zamek będący siedzibą władcy podczas trwania obrad Sejmu. Inicjatorem budowy zamku był król Zygmunt Stary.
Rezydencja powstała prawdopodobnie w miejscu, wcześniejszego drewnianego obiektu obronnego z XIII lub XIV w., wymienianego w źródłach w 1510 r. Wybudowano ją w latach 1512-1519 wg projektu czołowego muratora doby Odrodzenia w Polsce Benedykta zwanego Sandomierzaninem. Zamek przybrał znaną w średniowieczu formę wieży o charakterze mieszkalno-obronnym, której nadano godną renesansu oprawę rezydencjonalną. Trzykondygnacyjną budowlę z wysokim przyziemiem wybudowano na planie zbliżonym do kwadratu o wymiarach 18x20 m z cegły z wykorzystaniem ciosanych kamieni przy obramieniu gotycko-renesansowych otworów okiennych i bogatych portali. Posadzki wykonano z czerwonego marmuru. Część parterowa pełniła funkcję gospodarczą, wyższe dwie kondygnacje miały zaś charakter mieszkalno-rezydencjonalny. Apartament królewski położny na pierwszym piętrze składał się z sali, izby i sieni reprezentacyjnej. Na najwyższej kondygnacji znajdowała się sala „palatium-stubam superiorem". Każda następna kondygnacja jest wyższa od poprzedniej.
Muzeum w Piotrkowie Trybunalskim.
97-300 Piotrków Trybunalski, Plac Zamkowy 4, tel. 44 646 52 72, www.muzeumpiotrkow.pl
Do najcenniejszych ekspozycji muzeum należą: prehistoria ziemi piotrkowskiej, dzieje miasta i zamku, poczet królów i książąt polskich anonimowego autora z drugiej połowy XVIII w., kolekcja broni palnej i broni białej oraz zbiory sztuki sakralnej.
⇨ W 1493 r. w Piotrkowie ukształtował się dwuizbowy parlament Polski.
⇨ W latach 1406-1492 Piotrków był miejscem 58 zgromadzeń i zjazdów rycerstwa, od 1493 do 1567 r. - 38 sesji sejmu dwuizbowego oraz 29 synodów biskupich.
⇨ W latach 1578-1792 Piotrków był siedzibą Trybunału Koronnego.

Zamek rycerski Byki w Piotrkowie Tryb.

W dawnej wsi Byki (dziś granice Piotrkowa Tryb.) zachowała się wspaniała renesansowa rezydencja szlachecka rodziny Bykowskich herbu „Gryf". W XV-XVI w. Byki stanowiły centrum kilkuwioskowego klucza dóbr tego rodu. Położony malowniczo w dużym parku z zabytkowym drzewostanem pałac-zamek jest jednopiętrową budowlą murowaną, wzniesioną na planie prostokąta z położonym w części środkowej dwupiętrowym ryzalitem bramnym oraz dwiema trójkondygnacyjnymi basztami. Najstarszym elementem budowli pochodzącym z wcześniejszego zamku Bykowskich z XV w. (XVI w.?), jest centralnie umieszczona w bryle zamku baszta bramna o wymiarach 7x12 m oraz budynek położony na południe od niej. Na szczególną uwagę zasługują wspaniałe renesansowe portale oraz obramowania okien w części środkowej dawnej baszty, ryzalitu oraz wejścia od północy w pobliżu baszty północno-wschodniej. Obecnie mieści się tu Wojewódzki Ośrodek Postępu Rolniczego.

Zamek arcybiskupi w Uniejowie

Jednym z cenniejszych zabytków regionu jest wspaniała warownia oddalona około 300 m na zachód od rynku Uniejowa. Zamek wzniesiono na sztucznym nasypie, na zachodnim brzegu Warty, w miejscu chronionym dodatkowo przez starorzecza i podmokłe łąki. Obecnie zamek jest jedną z najlepiej zachowanych budowli obronnych na terenie naszego województwa. Warownia posiada cechy kilku stylów w architekturze, będących efektem następujących po sobie od średniowiecza przebudów.
Założoną na planie czworoboku budowlę tworzą trzy skrzydła mieszkalne: zachodnie, południowe z bramą wjazdową i wschodnie dochodzące do gotyckiej wysokiej na 25 m wieży cylindrycznej, usytuowanej w połowie kurtyny wschodniej. Od północy założenie zamyka gotycki mur kurtynowy. Warto wspomnieć, że przez wieki najważniejszą funkcją twierdzy była ochrona skarbów Kościoła Gnieźnieńskiego zabezpieczanych podczas zawieruch wojennych.
Do początku XVI w. uniejowski zamek chronił dobra kościelne aż dziesięć razy. Podczas wojny trzynastoletniej, która wybuchła w 1454 r., skarb ukrywano w kilku skrzyniach. Składał się on m.in.: z sześciu bogato zdobionych ornatów, kilku drogich kap i dalmatyk darowanych przez monarchów, monstrancji, kielichów liturgicznych, trybularza, drogich kamieni, pastorałów, bryłek złota, kawałków srebra, ksiąg liturgicznych i tego, co miało największe znaczenie w średniowieczu - relikwii świętych. Do nich należały: głowa i ręka świętego Wojciecha, głowa świętego Gereona, ręka świętego Stanisława i jego pierścień oraz relikwie jedenastu tysięcy dziewic - towarzyszek świętej Urszuli męczennicy. Obecnie obiekt pełni funkcje hotelowo-restauracyjne i bezpośrednio sąsiaduje z kompleksem „Termy Uniejów".
⇨ Podobno, spacerując w pochmurną noc po zamkowym parku można dostrzec generałową Tollową w białej sukni - żonę XIX-wiecznego właściciela zamku. Szuka ona skarbów arcybiskupich ukrytych przed wiekami gdzieś w zamkowym parku.

Proponujemy Państwu niezwykłą podróż w głąb województwa. Spotkajmy się na tym wyjątkowym szlaku. Zwiedzajmy i odkrywajmy Łódzkie, bo naprawdę jest tego warte.

Grzegorz Schreiber
Marszałek Województwa Łódzkiego

Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego
Departament Klimatu i Turystyki
www.lodzkie.pl, www.aktywne.lodzkie.pl
turystyka@lodzkie.pl

Redakcja:
Departament Klimatu i Turystyki
Wydział Turystyki, al. Piłsudskiego 12, 90-051 Łódź

Tekst:
Piotr Machlański

Materiał źródłowy kartograficzny:
na podstawie Atlasu Turystycznego Województwa Łódzkiego,
Departament Geodezji, Kartografii i Geologii,
Wydział Wojewódzki Ośrodek Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej,
ul. Solna 14, 91-423 Łódź,
www.rsip.lodzkie.pl, www.geoportal.lodzkie.pl, www.mapy.lodzkie.pl

Materiał zdjęciowy:
Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego, jednostki samorządu terytorialnego, autorzy

Projekt graficzny:
Departament Promocji
promocja@lodzkie.pl

PUBLIKACJA BEZPŁATNA
ŁÓDŹ 2022

ISBN: 978-83-961720-6-8

rsip łódzkie

Zamek rycerski w Bąkowej Górze

Bąkowa Góra między XIV a XV w. stanowiła centrum dziesięciowioskowego klucza dóbr rodu rycerskiego Bąk herbu „Zadora", po których pozostały niewielkie ruiny budowli obronnej, określane najczęściej mianem zamku. Po wnikliwszych badaniach obiekt ten należy traktować jednak jako dwór obronny. Prawdopodobnie była to obronna wieża mieszkalna, czyli donżon.
Budowla ta powstała w XV w. z inicjatywy Zbigniewa Bąka Starszego, bądź jego syna Zbigniewa Bąka Młodszego należących do najbliższych współpracowników króla Władysława Jagiełły. Do jej budowy wykorzystano miejscowy kamień. Zachowane relikty to dolna partia XV-wiecznego budynku wzniesionego na planie prostokąta o wymiarach ok. 14x30 m z dwoma ryzalitami na osi dłuższych ścian. Dwór miał pięć pomieszczeń z usytuowaną w centralnej części izbą główną i położonymi po jej bokach dwoma pomieszczeniami oraz kolejnymi dwoma w ryzalitach. Grube na trzy metry ściany wskazują, że budowla miała trzy albo cztery kondygnacje.
Obiekt mógł być przebudowany bądź wzniesiony od nowa w późnym renesansie, o czym mogą świadczyć pośrednio detale architektoniczne. Dwór opustoszał w końcu XVII w., powolnie chyląc się ku ruinie. Od 2005 r. „zamek" znajduje się w rękach prywatnych.

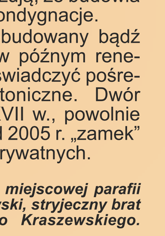

⇨ Jednym z proboszczów miejscowej parafii był ksiądz Antoni Kraszewski, stryjeczny brat pisarza Józefa Ignacego Kraszewskiego. Pisarz często odwiedzał Bąkową Górę. Podczas jednej z wizyt znalazł on inspirację do napisania powieści „Jelita-legenda herbowa", czyniąc jednym z jej bohaterów rycerza -rabusia Bąka (figura zbója siedzi na zamkowym murze).

Zamek rycerski w Besiekierach

We wsi znajdują się ruiny późnogotyckiej warowni rycerskiej z ok. 1500 r. Wybudowano ją staraniem Mikołaja Sokołowskiego - stolnika brzeskiego i kasztelana dobrzyńskiego. Budowla położona jest na sztucznym nasypie umieszczonym na stawie, pełniącym rolę fosy zamkowej, zasilanej rzeką Orłówką.
Zamek wybudowano z cegły na kamiennym fundamencie na planie czworoboku (38x40m). Pierwotnie składał się z murów obwodowych, domu mieszkalnego i budynku bramnego.
Około 1653 r. Jan Szczawiński, kasztelan i wojewoda brzesko-kujawski przebudował zamek w stylu barokowym. Nad budynkiem bramnym wzniesiono wówczas ośmioboczną część wieżową, zaś po obu stronach dostawiono budynki gospodarcze, dobudowano krużganki arkadowe. Współcześnie zachowany obiekt posiada wiele elementów powstałych w wyniku tej przebudowy. Na szczególną uwagę zasługują zachowane detale barokowej kamieniarki.
Od XVII w. budowla zaczęła popadać w ruinę. Obecnie, po rewitalizacji założenia zamkowego, ruiny udostępnione są zwiedzającym, a na dziedzińcu corocznie odbywa się turniej rycerski.

⇨ Legenda mówi o pochodzeniu nazwy zamku. Wiąże się ona z zakładem diabła Boruty, „pana" łęczyckiego zamku, z właścicielem okolicznych dóbr. Przedmiotem była możliwość postawienia zamku bez użycia siekiery (bez siekiery!).

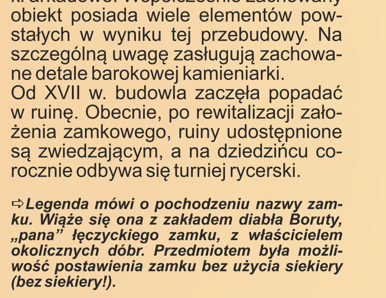

Zamek królewski w Bolesławcu

Bolesławiec należy do najstarszych grodów na obszarze historycznej ziemi wieluńskiej. Już w XIII w. był dynamicznie rozwijającym się punktem osadniczym, co wiązało się z dogodnym położeniem na skrzyżowaniu ważnych szlaków handlowych łączących Mazowsze ze Śląskiem i Morawy z Rusią.
Z inicjatywy księcia Bolesława Pobożnego wzniesiono pierwszy obiekt obronny. Zamek zlokalizowano na wzniesieniu, wśród nadrzecznych łąk, na zachodnim brzegu rzeki Prosny.
Pierwotnie była to budowla opasana murem o długości ok. 170 m i wysokości 7 m. W pd. części dziedzińca w obrębie murów znajdowała się także wieża bramna. Wewnątrz istniały budynki drewniane: rezydencja i gospodarcze.
Około 1390 r., z inicjatywy księcia opolskiego Władysława, zamek rozbudowano. W pn. części dziedzińca wzniesiono ośmioboczną wieżę o wysokości ok. 22 m, zaś do wschodniej strony założenia dobudowano dwa budynki o wymiarach 10,5x14 m. Kolejne prace budowlane prowadzono z inicjatywy starosty królewskiego Kacpra Denhoffa w l. 1625-1628, przekształcając zamek w barokową rezydencję. Budowla częściowo spłonęła podczas „potopu szwedzkiego". Kres jej przyniosła „wojna północna" w XVIII w.
Dziś zamek zabezpieczony jest jako trwała ruina. Zachowała się wieża, relikt budynku bramnego oraz częściowo zrekonstruowane mury obwodowe.
Na terenie zamkowym znajduje się **izba muzealna** (98-430 Bolesławiec, ul. Młyńska 4, tel. 62 783 60 54), w której obejrzeć można zabytki wydobyte podczas prac archeologicznych.

⇨ W 1709 r. w Bolesławcu gościł król Stanisław Leszczyński. Monarcha zamieszkał w sąsiadującym z zamkiem drewnianym młynie.

Zamek arcybiskupi w Drzewicy

Drzewica największy rozkwit przeżywała na przełomie XV i XVI w., kiedy jej właścicielem był Maciej Drzewicki arcybiskup gnieźnieński i Prymas Polski. Z jego inicjatywy wybudowano w l. 1527-1535 zachowaną do dzisiaj w formie trwałej ruiny okazałą rezydencję. Budowlę wzniesiono w stylu gotyckim, ale z czasem pozyskała też elementy stylu renesansowego.
Zamek zbudowano na pd. od rynku, na terenie terasy zalewowej rzeki Drzewiczki, na planie prostokąta o wymiarach 37x43 m, usytuowanego wschód-zachód. Obiekt wybudowano z miejscowego piaskowca, cegła posłużyła jako budulec przy łukach okiennych i szczytach zachowanych na budynku mieszkalnym i na ryzalicie w ścianie wschodniej. Charakterystycznym elementem wystroju rezydencji są ceglane podwójne szczyty spięte ze sobą ceglanym kominem, wieńczące pn. i pd. ściany. W pd.-wsch. części dziedzińca stoi budynek gospodarczy, zwany kaplicą, z ryzalitem wysuniętym poza lico murów. We wnętrzu zachowały się relikty malowideł z XVIII w. Na szczególną uwagę zasługują kamienne renesansowe obramienia okien i drzwi.
Kres świetności warowni przyniósł pożar, który wybuchł w 1814 r., niszcząc nieomalże cały obiekt.
Zamek obecnie jest własnością prywatną, udostępnioną dla turystów. Klucze do bramy znajdują się w sąsiednim zabudowaniu.

⇨ Warto wspomnieć, że w 1534 r. arcybiskup Maciej Drzewicki przywiózł z Rzymu relikwie - czaszkę patriarchy konstantynopolitańskiego św. Jana Chryzostoma. Umieszczono ją w bogato zdobionym relikwiarzu w miejscowym kościele parafialnym pw. św. Łukasza Ewangelisty. Podczas "potopu szwedzkiego" skarb ten ukryto tak skrzętnie, że nie można odnaleźć go do dzisiaj.

Zamek królewski w Inowłodzu

Średniowieczny Inowłódz pełnił rolę strażnicy przy granicy między dzielnicami kraju: Małopolską, Mazowszem i Prowincją Łęczycką. W poł. XIV w. powstał tam zamek i fortyfikacje miejskie. Warownia znajdowała się poza obrębem miasta, wśród meandrów Pilicy na podmokłych, bagiennych łąkach.
Zamek wzniesiono z miejscowego piaskowca o rdzawobrunatnej barwie. Pierwotnie posiadał dwie wieże, pierwszą ośmioboczną usytuowaną w narożniku pn.-wsch., drugą zaś w kurtynie południowej. Zabudowania wewnętrzne tworzyły dwa budynki przyjmując kształt litery L. Wjazd prowadził przez wschodnią kurtynę po drewnianym moście rozpiętym nad 20-metrowej szerokości fosą. W ścianach zewnętrznych zamku znajdowały się okna. Na wyższych kondygnacjach były izby mieszkalne oraz sale reprezentacyjne. W późniejszym okresie zamek kilkakrotnie przebudowywano wraz z modą następujących po sobie stylów. Kres świetności zamku przyniósł „potop szwedzki".
W 2012 r. zamek zrewitalizowano, przywracając najstarszą formę założenia zamkowego z czasów Kazimierza Wielkiego. Trwałe ruiny z częściowo użytkowymi pomieszczeniami przeznaczono na cele kulturalne i turystyczne. Znajduje się tu biblioteka i informacja turystyczna (97-215 Inowłódz, ul. Zamkowa 7, tel. 44 726 01 34).

⇨ Lochy twierdzy były „gościnnymi progami" dla komturów krzyżackich wojny trzynastoletniej (1454-1466). Ponoć ciągnęły się one, aż do kościoła pw. św. Idziego, będącego najstarszą świątynią w regionie łódzkim.
⇨ Według tradycji częstym gościem w Inowłodzu była królowa Bona, która u podnóża zamku założyła jeden z pierwszych w kraju ogrodów warzywnych.
⇨ Wart odnotowania jest także fakt zwycięskiej dla Polaków potyczki 9 IX 1655 r. Wojska Stefana Czarnieckiego zaatakowały forsujących Pilicę Szwedów, zabito 200 żołnierzy.

Zamek arcybiskupi w Łowiczu

Łowicz od XII w. do rozbiorów Polski był ośrodkiem administracyjnym dóbr arcybiskupów gnieźnieńskich, które zaczęto nazywać mianem Księstwa Łowickiego. W 1355 r. z inicjatywy abp. Jarosława Bogorii Skotnickiego w miejscu dawnego grodu rozpoczęto budowę obecnego zamku.
Warownia arcybiskupia powstała nad Bzurą. Pierwotny gotycki zamek składał się z równoległych względem siebie dwóch budynków, rezydencjonalnego i usługowego, wieży bramnej oraz muru zamykającego dziedziniec od zachodu. Zamek zajmował obszar 1200 m^2.
W Odrodzeniu przebudowano surowe zamczysko w stylu renesansowym, dodając lekkości budowli oraz cech rezydencjonalnych. Założenie okalała fosa, zasilana wodami rzeki Bzury. W XVII w. obiekt otoczono wałami ziemnymi z bastionami w narożach. Zamek spłonął podczas „potopu szwedzkiego".
W 1787 r. prymas Michał Poniatowski urządził w części budynków zamkowych manufakturę płótna, zaś w 1792 r. założono tam drukarnię, w której sekretarzem był Ignacy Krasicki. Po pożarze w 1794 r. zamek częściowo rozebrano. W czasie I wojny światowej na terenie zamkowym urządzono cmentarz wojskowy. Obecnie ruiny są własnością prywatną, a zwiedzanie dziedzińca jest ograniczone.

⇨ Zamek łowicki był ulubioną i najwspanialszą rezydencją prymasów Polski do 1795 r. Aż 12 z nich spoczywa w miejscowej katedrze.
⇨ Progi zamku prymasowskiego niejednokrotnie gościły znamienitych gości. Wśród nich byli także monarchowie: Zygmunt III Waza, Zygmunt August, Stefan Batory, Jan Kazimierz Waza. W zamku w l. 1795-1801 rezydował Ignacy Krasicki, najwybitniejszy poeta i bajkopisarz polskiego Oświecenia.

Zamek rycerski w Majkowicach

Majkowice w XIV w. były własnością rycerską Nagodziców-Jelitczyków. Najbardziej znanym przedstawicielem tego rodu był Florian Szary - bohater bitwy pod Płowcami w 1331 r., którego historia została utrwalona przez Jana Długosza w „Rocznikach czyli kronikach Królestwa Polskiego".
Współczesne ruiny są pozostałością renesansowego dworu obronnego rodziny Majkowskich, z pierwszej połowy XVI w., zwanego również zamkiem. Dwór otrzymał stosowną renesansową oprawę. Wybudowany z kamienia i cegły składał się z budynku mieszkalnego wzniesionego na planie nieregularnego prostokąta o wymiarach 15x13 m, dwóch ryzalitów, dziedzińca oraz narożnej baszty. Najlepiej zachowanym i najbardziej interesującym fragmentem zamku jest trójkondygnacyjna narożna baszta. W przyziemiu okrągła, na wysokości pierwszej kondygnacji ośmioboczna, powyżej czworoboczna. W baszcie znajduje się kilka ciekawych detali architektonicznych - otwory strzelnicze oraz elementy renesansowej kamieniarki okiennej.
Dwór został zniszczony przez Szwedów w 1702 r. podczas tak zwanej wojny północnej.
Współcześnie porośnięte krzewami ruiny są własnością prywatną.

⇨ Kilkaset metrów w kierunku Pilicy znajdują się relikty dwóch wcześniejszych budowli obronnych Majkowic. Najstarszą była usytuowana w łąkach na kopcu drewniana wieża obronno-mieszkalna powstała w XIII w., kolejna zaś powstała w XIV w. nad brzegiem rzeki. Wzniesiona była z cegły i kamienia polnego. Obiekt ten określany jest mianem „Surdęga". Do dzisiaj zachował się relikt założenia, przystosowany w czasie II wojny światowej jako stanowisko obrony. Zamek "Surdęga" był własnością rycerza Floriana Szarego. Postać tą uwiecznił na łamach swojej powieści "Jelita - legenda herbowa" Ignacy Jan Kraszewski.

Zamek książęcy w Rawie Mazowieckiej

Rawa Mazowiecka była jednym z najważniejszych grodów na historycznym Mazowszu. W okresie rozbicia dzielnicowego znalazła się w dzielnicy mazowieckiej, pozostając pod panowaniem książąt mazowieckich aż do 1462 r., czyli do momentu inkorporacji przez króla Kazimierza Jagiellończyka Mazowsza do Korony. W 1313 r. Rawa stała się stolicą księstwa.
XIV-wieczna miejscowa warownia, po której do dziś pozostały jedynie ruiny, ulokowana była we wsch. części miasta w widłach rzek Rawki i Rylskiej. Zamek wybudowano z inicjatywy księcia mazowieckiego Siemowita IV (zm. 1426 r.). Wzniesiono go na planie regularnego czworoboku o wymiarach 64x66 m. W pd.-zach. narożniku założenia zbudowano, zachowaną do dziś, ośmioboczną wieżę główną, przystosowaną w XVI w. do obrony artyleryjskiej.
W 1507 r. zamek strawił częściowo pożar. Odbudowa prowadzona do 1519 r. doprowadziła do powstania jednej z najpotężniejszych polskich twierdz XVI w. Warownia uległa nawałnicy szwedzkiej podczas „potopu XVII wieku". Obecnie zamek jest trwałą ruiną ze zrekonstruowaną wieżą główną i fragmentem murów obwodowych z gankami dla straży. Nocą jest ciekawie iluminowany. Gospodarzem zamku jest **Muzeum Ziemi Rawskiej** (96-200 Rawa Maz., ul. Łowicka 26, tel. 781 700 503), które w ruinach w okresie letnim prezentuje wystawy tematyczne.

⇨ Rawska warownia była miejscem przechowywania od 1563 r. do rozbiorów Polski „skarbu kwarcianego", zwanego także „skarbem rawskim", z przeznaczeniem na tak zwane wojsko kwarciane, czyli stałe wojsko zaciężne Rzeczpospolitej służące do obrony granic w razie niespodziewanego ataku. Pieniądze na utrzymywanie tej formacji pochodziły z jednej czwartej dochodów płynących do kasy państwa z królewszczyzn.

Zamek rycerski w Wojsławicach

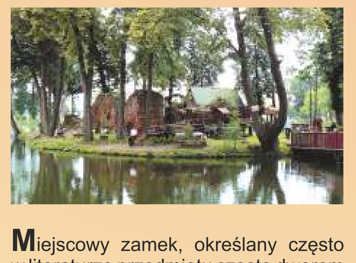

Miejscowy zamek, określany często w literaturze przedmiotu często dworem obronnym powstał prawdopodobnie w połowie XVI w. Wybudowano go z inicjatywy miejscowego dziedzica Piotra Wężyka. Założony na planie zbliżonym do kwadratu o wymiarach 21x23x22x23 m pierwotnie składał się z opartego o południowy mur obwodowy, domu mieszkalnego dwu- lub trzykondygnacyjnego (9x23m) oraz położonego w północnej części dziedzińca (10x20 m) okolonego z trzech stron murami obwodowymi. W kurtynie wsch. znajdowała się brama z furtą dla pieszych. Do północnej ściany wjazdu bramnego dostawiona była baszta (w dolnej kondygnacji półcylindryczna), która zarazem wypełniała pn.-wsch. narożnik założenia. Prawdopodobnie pełniła, poza funkcją osłaniającą wjazd, rolę kaplicy zamkowej. Mury posiadały zapewne ganki. Obecnie zachowane są jedynie ściany dwuizbowego domu zamkowego oraz relikty muru kurtynowego.
Ruiny są własnością prywatną i służą jako miejsce rekreacji, szczególnie miłośnikom wędkarstwa.

Zamek - rezydencja w Gorzkowicach

Od II połowy XVI w. do 1725 r. Gorzkowice pozostawały we władaniu rodziny Koniecpolskich, a następnie Walewskich. Pierwszym przypisuje się na początku XVII w. budowę niewielkiej fortalicji. Prawdopodobnie jednak nigdy jej nie ukończono. Planowano wznieść niewielką rezydencję możnowładczą, wzorowaną na modnych ówcześnie w Europie Zachodniej założeniach typu „pallazzo in forteca". Budowle te łączyły formę nowożytnej, ukształtowanej osiowo rezydencji z funkcją obronną.
Wykonano nasyp ziemny o wymiarach 90x120 m oraz część fundamentową domu zamkowego. Obiekt usytuowany był w kurtynie bramnej i w obu traktach dzielił się na cztery pomieszczenia. Narożniki wzmocnione były szkarpami. Takie usytuowanie umożliwiało dominującą pozycje fortalicji nad doliną Prutki i przeprawą przez nią.
Obecnie to interesujące z punktu krajobrazowego założenie zostało zrewitalizowane, jako jedyne tego typu na terenie województwa łódzkiego. Położony na nim obiekt sportowo-rekreacyjny „Kopiec" został uznany za najlepiej zagospodarowaną przestrzeń publiczną w regionie w 2012 r. w ramach projektów rewitalizacyjnych finansowanych z funduszy unijnych.

⇨ Wg legendy w XVII w. zamek należał do wdowy Walewskiej, niezwykle urodziwej niewiasty. Wśród amantów był Sadowski, w młodości miłość kobiety, dawny pułkownik królewski, będący na służbie szwedzkiego zaborcy w czasie oblężenia Jasnej Góry. Walewska, będąca patriotką, fatyganta odrzuciła. Zalotnik przybył zbrojnie żądając ślubu i grożąc, że w przypadku odmowy, spali rezydencję i porwie ją do Szwecji. Gdy orszak Sadowskiego wjeżdżał przez bramę rozległ się huk – nie chcąc poślubić zdrajcy kobieta, podpalając skład amunicji w wieży, wysadziła ją w powietrze, odbierając sobie życie. Zginęli również szwedzcy żołnierze. Przeżył Sadowski, który daremnie szukał młodzieńczej miłości.

Zamek rycerski w Lutomiersku

Na północny-wschód od centrum dawnego miasta, na wzniesieniu w obrębie doliny zalewowej Neru w pobliżu ujścia Wrzącej, położone jest XV-wieczne założenie zamkowe. Fundację przypisuje się rodzinie Zarembów z Kalinowej. Zamek był budowlą bezwieżową, założoną na planie czworoboku 26x35 m. Tworzył go południowy dom główny z bramą, dom pomocniczy położony przy zachodnim odcinku kurtyny północnej oraz mury obwodowe.
Do naszych czasów przetrwały relikty domu zamkowego wkomponowane w nieotynkowane południowe skrzydło, powstałego w okresie późniejszym na tym miejscu klasztoru OO. Franciszkanów-Reformatów. W części wschodniej elewacji widoczny jest ostrołukowy przelot bramny wraz z dwiema furtami oraz otwory okienne (zamurowane w późniejszym okresie). Na szczególną uwagę zasługują detale murarskie wykonane z licowanej cegły - palcówki w tak zwanym wątku polskim: dekoracja rombów i krzyżówek.
Obecnie właścicielem obiektu jest Zgromadzenie Księży Salezjanów. W części założenia jest klasztor, resztę zajmują Salezjańskie Szkoły Muzyczne. W jednym z pomieszczeń zamkowych znajduje się także **izba muzealna** prezentująca historię zamku, klasztoru, Lutomierska i okolicy. Wśród eksponatów są przedmioty wydobyte podczas prac archeologicznych.

Zamek królewski w Przedborzu

Przedbórz to niewielkie miasteczko założone przed 1136 r. jako ośrodek dóbr monarszych, przy dogodnej przeprawie przez Pilicę. To także miejsce wypoczynku władców Polski podczas polowań na „grubego zwierza" w okolicznych puszczach. Sytuacja ta wymogła na Kazimierzu Wielkim, jak podaje kronikarz Jan Długosz, budowę zamku. Myśliwska rezydencja królewska powstała na pn.-zach. od miasta w połowie XIV w.
Warownię tworzył dom mieszkalny, zwany wielkim, o wymiarach 13x31 m oraz czworoboczna wieża o wymiarach 5x5 m. W czasie przebudowy w XV w. obiekty opasano murem obwodowym, zaś na utworzonym w pd. części założenia dziedzińcu wzniesiono drewniane budynki gospodarcze. Od 1570 r. zamek był w dzierżawie starostów.
Rezydencja została zniszczona przez Szwedów podczas „potopu". W XIX w. ruiny zostały rozebrane przez okolicznych mieszkańców.
Obecnie wzgórze zamkowe zajmują budynki mieszkalne. Reliktami dawnej warowni są: przypora, pierwotnie przystawiona do muru obwodowego w pn.-wsch. części założenia obronnego, fragment muru wieży bramnej oraz piwnice sklepione kolebkowo pod wzgórzem zamkowym przy ulicy Podzamcze 11 oraz ulicy Koneckiej 2.

⇨ W 1239 r. w Przedborzu podczas spotkania władców dzielnicowych: księcia sandomierskiego Bolesława Wstydliwego z matką księżną Grzymisławą i Konrada Mazowieckiego z synem Ziemowitem ustalono włączenie kasztelani zapilickich księstwa łęczyckiego (Żarnów, Małogoszcz i Skrzynno) do księstwa sandomierskiego, a więc do Małopolski.
⇨ Ważnym wydarzeniem było nadanie w zamku przedborskim 29 lipca 1423 r. przez króla Władysława Jagiełłę praw miejskich dla wsi Łodzia, co dało początek dzisiejszej stolicy województwa.

województwo łódzkie

zamki

w regionie łódzkim

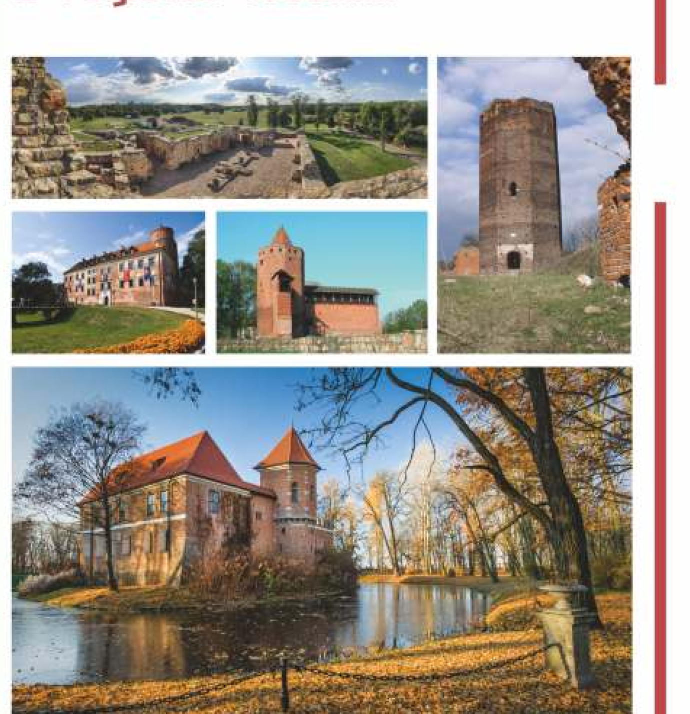

mapa tematyczna 1:320 000

Zamek królewski w Sieradzu

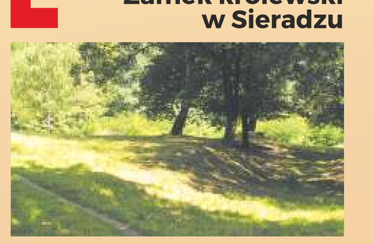

Sieradz jest jednym z najstarszych punktów osadniczych Polski środkowej. Za czasów panowania Bolesława Śmiałego został siedzibą kasztelani. Do połowy XIII w. należał do prowincji łęczyckiej, a następnie stał się stolicą samodzielnego księstwa, potem ziemi, a od XIV w. województwa sieradzkiego. Pierwotny gród kasztelański usytuowany był na wschód od starego miasta w dolinie zalewowej Żegliny i miał charakter drewniano-ziemnego założenia obronnego. Za panowania Leszka Czarnego w l. 1264-1278 obiekt poddano gruntownej przebudowie. Wzmocniono wały i wzniesiono murowaną rotundę, pełniącą rolę kaplicy grodowej. Następnie z inicjatywy Kazimierza Wielkiego powstał murowany zamek.
Zamek w czasach rozkwitu za panowania Władysława Jagiełły składał się z murów obwodowych o długości ok. 220 m, czworobocznego budynku bramnego z XV w., ośmiobocznej wieży i domu głównego oraz drewnianego domu sądowego.
Zniszczony przez Szwedów podczas „potopu" został odbudowany ok. 1670 r. Na przestrzeni następnych lat zamek uległ powolnemu upadkowi. Kres jego istnienia przyniosła ostateczna rozbiórka ruin w 1800 r. Teren założenia zamkowego częściowo zniszczono podczas działań II wojny światowej. Jedyną pozostałością po zamku sieradzkim jest Wzgórze Zamkowe kryjące fundamenty zamku.

⇨ W Sieradzu miała miejsce nietypowa koronacja. 16 czerwca 1383 r. przeciwnicy wyboru Jadwigi na króla Polski okrzyknęli władcą kraju księcia mazowieckiego Siemowita IV. Ten planował uprowadzenie i poślubienie Jadwigi, by stać się prawowitą głową kraju. W końcu jednak, pod wpływem nacisków możnowładztwa małopolskiego, niedoszły król zrzekł się prawa do tronu.

Zamek rycerski w Sobocie

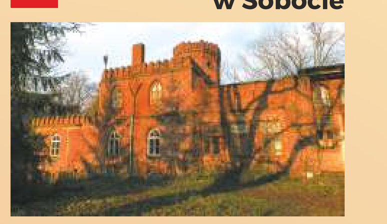

Do średniowiecznych dziejów Soboty nawiązuje neogotycka forma XIX-wiecznego pałacu Zawiszów. W bryle obiektu, jak wynika z badań archeologicznych, znajdują się relikty XV-wiecznej ceglanej, sześciobocznej wieży o długości boku 4,5 m, opiętej narożnymi przyporami. Jest to relikt wieżowego zamku-rezydencji należącego do rodziny Doliwitów Sobockich.
W oparciu o gotycką budowlę około połowy XVI w. powstał renesansowy dwór obronny, który zatarł pierwotny charakter zamku.
Obecny piętrowy neogotycki pałac zwany „zameczkiem" założono na planie prostokąta z ośmioboczną wieżą wykończoną krenelażem, usytuowaną w pn.-wsch. narożu budowli. Zamek-pałac położony jest w otoczeniu parku z zabytkowym drzewostanem.
Obiekt remontowano w l. 1975-76, przekształcając go na cele mieszkaniowe. Obecnie jest własnością prywatną.

⇨ Barw historii Soboty dodaje fakt, że w czasie „potopu szwedzkiego" na okolicznych polach Stefan Czarniecki stoczył w 1655 r. jeden z nielicznych w naszym regionie zwycięskich bojów z najeźdźcą.

Zamek rycerski w Ujeździe

W centrum dawnego miasta w otoczeniu parku znajduje się neogotycki pałac rodziny Ostrowskich z 1812 r. Kryje on relikty wcześniejszych obiektów obronno-rezydencjonalnych, w tym ściany późnośredniowiecznej fortalicji Piotra Tłuka ze Strykowa z 1474 r. oraz XVII-wiecznej rezydencji Kaspra Denhoffa.
Najstarsze założenie zamkowe tworzyły: dom główny, zwany „wielką kamienicą", mury obwodowe, budynek bramny zamykający założenie od pn. oraz dom drewniany. Południowa ściana domu mieszkalnego jest obecnie pn. ścianą pałacu z początku XIX w. i jest to jedyny widoczny relikt gotyckiej budowli.
Dom zamkowy miał kształt prostokąta o wymiarach 10x10x22x23 m, był piętrowy, jednotraktowy o dwóch pomieszczeniach, przykryty dwuspadowym dachem. Ściany szczytowe przedłużone ku północy przechodziły w mury obwodowe. Część zachodnia kurtyny, wynosząca 26 m, biegła na północ pod kątem rozwartym w stosunku do domu mieszkalnego, powiększając dziedziniec. Kurtyna wschodnia przez pierwsze dziewięć metrów biegła w kierunku pn. po linii prostopadłej do elewacji domu, a następnie kierowała się ku zach., ciągnąc się przez 22 m wzdłuż kurtyny zachodniej. Od północy założenie zamykał mur o długości 21 m. Do zewnętrznego lica zach. partii tej kurtyny dostawiony był budynek o wymiarach 8x9,5 m z wieżą cylindryczną o średnicy pięciu metrów, usytuowaną przy pd.-zach. narożniku tego budynku. Prawdopodobnie budynek spełniał rolę bramnego.
Obecnie teren zamkowy z pałacem stanowi własność prywatną.

Zamek królewski w Wieluniu

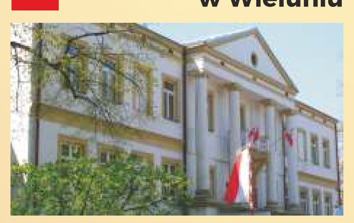

Wieluń był jednym z najważniejszych ośrodków administracji monarszej w państwie piastowskim. We wczesnym średniowieczu był siedzibą kasztelanii, a następnie ziemi, włączonej w 1420 r. do województwa sieradzkiego.
Jedną z najokazalszych budowli miasta był nieistniejący już zamek wzniesiony przez Kazimierza Wielkiego w latach 1350-1351. Powstał w pd.-wsch. części miasta, jako ważny element systemu fortyfikacji miejskich. Dodatkowym zabezpieczeniem była fosa i staw zamkowy, zasilane z pobliskich źródeł.
Poważnych zniszczeń warowni dokonali Szwedzi w 1656 r. W 1673 r. starosta wieluński Hieronim Olszewski odbudował zamek. Utworzony był on na planie nieregularnego czworoboku spiętego murami obwodowymi. W 1791 r. na zamku wybuchł pożar, który strawił warownię i większą część miasta. Na początku XIX w. w ocalałym fragmencie zabudowań umieszczono fabrykę sukna. W 1840 r. w oparciu o istniejące zabudowania wzniesiono klasycystyczny pałac - siedzibę władz powiatu wieluńskiego.
Z gotyckiego zamku zachowały się jedynie relikty murów oraz piwnice, jak również relikt fosy ciągnącej się w sąsiedztwie starostwa.

⇨ W zamku rezydował w 1588 r. arcyksiążę Maksymilian Habsburg, będący pretendentem do korony polskiej po śmierci Stefana Batorego. Wybrany przez część polskiej arystokracji na króla, jak podaje tradycja, w jednej z sal miał napisać na szybie diamentem pierścienia „veni, venian et non tardabo - przybyłem, przybędę, i nie będę zwlekał". Sytuacja arcyksięcia drastycznie się zmieniła po przegranej bitwie pod Byczyną. Dowodzący polską szlachtą hetman Jan Zamoyski, zawzięty przeciwnik elekcji Habsburga na tron Polski, ponownie „zaprosił" pokonanego do wieluńskiego zamku tym razem jako zakładnika. Niewola trwała tak długo, aż Maksymilian zrezygnował z pretensji do tronu polskiego.

Zamek rycerski w Wieruszowie

Pierwotną budowlę obronną zbudowano prawdopodobnie z fundacji Bolesława Pobożnego w II połowie XIII w. Obiekt przebudowano bądź wzniesiono od nowa w 1430 r. z inicjatywy rodu Wieruszów. Zamek miał być budowlą „wielką i mocną". Kolejna rozbudowa miała miejsce w połowie XVI w. z inicjatywy Jana Tomickiego. Założenie obronne zostało przebudowane na murowany dwór-zamek. W tym czasie była to budowla na planie kwadratu z półkolistymi wieżami na narożach, otoczona fosą. W następnych stuleciach obiekt ulegał stopniowemu zniszczeniu, aż na początku XIX w. w jego miejscu wzniesiono nowy murowany pałac (przedstawiony na rycinie). Wieruszowska rezydencja została zniszczona w czasie powstania wielkopolskiego w czerwcu 1919 r., a następnie w l. 60. ubiegłego wieku ostatecznie ją rozebrano.
Dzisiaj na miejscu pierwotnego „fortalitium" Wieruszów, pozostały jedynie relikty kamienno-ceglanych budowli późniejszych właścicieli dworu wczesnonowożytnego oraz fundamenty i schody XIX-wiecznego pałacu.
⇨ W miejscowej rezydencji 8 lutego 1573 r. podejmowany był przez Tomickich, jadący do Krakowa na koronację, król elekt Henryk Walezy.

Zamki, o których wspomina już tylko historia

Zamek rycerski w Brzezinach
Źródła wspominają w 1547 r. o rezydencji Lasockich ówczesnych właścicieli miasta. Nie ma pewności jednak czy budowla ta była zamkiem czy dworem. Określenie źródłowe „castrum", może jedynie sugerować, że był to zamek. Problem ten może rozwiązać ekspertyza badawcza, jednak jej przeprowadzenie jest niemożliwe, gdyż zamek nie został dotychczas zidentyfikowany w terenie. Jedynym tropem są odkrycia z końca lat 70. XX w., kiedy to podczas prowadzonych prac archeologicznych w rejonie kościoła pw. Świętego Ducha natrafiono na XVI-XVII-wieczne mury ceglane. Istnieje duże prawdopodobieństwo, że były to relikty warowni Lasockich.
⇨ W XVI wieku miasto słynęło w Rzeczpospolitej z wytwornych wyrobów sukienniczych – miejscowym czarnym suknem; w 1572 roku wyścielano nim kaplicę pogrzebową króla Zygmunta Augusta.

Zamek królewski w Brzeźnicy (obecnie Nowa Brzeźnica)
W tym dawnym mieście za panowania króla Kazimierza Wielkiego postanowiono wznieść na miejscu drewnianej fortalicji, wzmiankowanej w 1345 r., murowany zamek. Budowli nigdy nie ukończono, gdyż prace nad nią przerwano wraz ze śmiercią monarchy w 1370 r. Przeprowadzono jedynie prace ziemne, mające na celu uformowanie nasypu i fosy oraz prawdopodobnie fundamentów domu mieszkalnego. Więcej informacji na temat „dworu-zamku" mogą przynieść badania archeologiczne. Dzisiaj widoczne są na terenie zamkowym jedynie relikty fos, w których są stawy.
⇨ Warto wiedzieć, że w Brzeźnicy w 1415 r. urodził się wybitny polski historyk i dyplomata Jan Długosz, autor wielu cennych prac historycznych dotyczących okresu średniowiecza polskiego.

Zamek arcybiskupi w Skierniewicach
Szybki rozwój miasta w średniowieczu zadecydował o wybudowaniu tutaj prymasowskiej rezydencji. Zamek istniał w miejscu, gdzie dzisiaj znajduje się zespół pałacowo-parkowy arcybiskupów gnieźnieńskich. Była to, jak odnotowano w 1549 r., dwuwieżowa murowana budowla położona na wyspie na rzece Łupi. Obiekt został rozebrany w XVII w., w trakcie budowy nowej rezydencji arcybiskupiej.

Zamek rycerski w Strykowie
Niegdyś znajdowała się tutaj fortalicja rycerska, odnotowana w źródłach w 1505 r. Źródła z 1659 r. określają ją mianem zamku. Pod koniec XVII w., bądź na początku następnego stulecia, fortalicja opustoszała. Jedna z hipotez zakłada, że opisywany obiekt był dworem na kopcu. Weryfikację tak postawionego problemu badawczego mogą przynieść jedynie badania archeologiczne. Teren fortalicji został zlokalizowany w terenie dopiero pod koniec XX w. Miejscowe założenie obronne położone jest na południowy-zachód od centrum miasta w dolinie zalewowej rzeki Moszczenicy.

Zamek królewski w Toplinie
Toplin trafił na karty historii w 1299 r., przy okazji wydania dokumentu przez Władysława Łokietka w Toplinie „castrum in Scomlyno". Istniała tutaj bowiem jedna z rezydencji królewskich. W 1378 r. nowy właściciel tych ziem książę Władysław Opolczyk, za wierną służbę nadał fortalicję Janowi Szoffowi. Od tego momentu zamek znajdował się w rękach rycerskich. Dzisiaj trudno określić jego położenie.

Zamek biskupi w Wolborzu
Niegdyś w widłach rzek Wolbórki i Moszczanki znajdował się zamek biskupów kujawskich. Średniowieczne założenie zamkowe prawdopodobnie miało kształt regularnego czworoboku. Zbudowane było z miejscowego kamienia, a w wyższych partiach z cegły. W 1421 r. zamek uległ zniszczeniu. W 1582 r. odbudowany zamek, jak wynika z opisów źródłowych, znajdował się na nasypie. Wjazd prowadził przez most zwodzony, nad którym było zbudowane niewielkie pomieszczenie pełniące rolę stróżówki. Przypuszczalnie dom zamkowy był budowlą trójskrzydłową z trójkondygnacyjną z okrągłą wieżą w narożu północno-zachodnim. W dwóch skrzydłach znajdowały się trzy kondygnacje o charakterze użytkowym w trzecim - dwie wyższe również użytkowe i najniższa gospodarcza. Najbardziej reprezentacyjne było pierwsze piętro. Tam znajdowała się „wielka izba" i inne wspaniale zdobione pomieszczenia. Piętro drugie miało również charakter reprezentacyjny z izbą muzyczną.
Po kolejnym pożarze wystawiono nową bardziej okazałą budowlę. Miała ona podobno 12 baszt i otoczona była wysokim murem. W XVII w. warownia, straciła swój obronny charakter na rzecz funkcji rezydencjonalno-mieszkalnej. Świetność zamku zahamował „potop szwedzki" oraz pożar, który wybuchł w 1671 r.
Po odbudowie w 1739 r. w inwentarzu dóbr biskupich czytamy o wygodnej i rozległej rezydencji. W następnych latach obiekt podupadł, a następnie został rozebrany.
Po zamku (obecnie ul. Świętokrzyska) pozostał słabo czytelny nasyp okolony śladami fosy. Jedyną pozostałością jest odnaleziona w 1901 r. płyta herbowa umieszczona w elewacji domu przy ulicy Modrzewskiego 2. Przedstawia herb „Doliwa" - trzy róże i napis „R.P. 1901. 26 maja znaleziony i odnowiony" (na fot. obok).

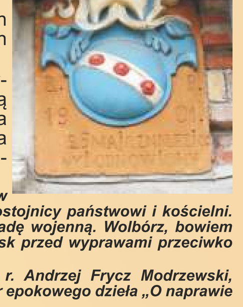

⇨ W zamku, będącym najokazalszą rezydencją biskupów kujawskich wielokrotnie gościły głowy koronowane i wysocy dostojnicy państwowi i kościelni. W czerwcu 1410 r. przebywał Władysław Jagiełło, zwołując naradę wojenną. Wolbórz, bowiem w latach: 1409, 1410, 1414, 1422 był miejscem koncentracji wojsk przed wyprawami przeciwko Krzyżakom.
⇨ Do najznamienitszych wolborzan należał urodzony w 1503 r. Andrzej Frycz Modrzewski, najwybitniejszy myśliciel Rzeczypospolitej doby renesansu, autor epokowego dzieła „O naprawie Rzeczypospolitej", w którym nawoływał do reform ojczyzny.
⇨ Z Wolborzem związany był również pamiętnikarz doby saskiej Jędrzej Kitowicz. Pełnił on urząd administratora dóbr wolborskich oraz kantora kolegiaty.

Zamek rycerski w Zameczku koło Opoczna
Zameczek był pierwotnie określany w źródłach jako Domujowice. Na jej skraju istniała niegdyś fortalicja odnotowana w źródłach w 1453 r. Obiekt ten zbudowany z miejscowego piaskowca, położony był na wzniesieniu, nad brzegiem rzeki Drzewiczki. Posiadał cztery baszty i mur. Założenie obronne było fosą i wałem. Pełnił prawdopodobnie rolę strażnicy na pograniczu Małopolski. Podczas „potopu szwedzkiego" w 1655 r. został zniszczony. Na początku XX w. istniała jeszcze dwukondygnacyjna baszta. Obecnie relikty warowni znajdują się pod wodą stawów hodowlanych.

Słownik podstawowych pojęć architektonicznych

Arkady – elementy architektoniczne utworzone poprzez połączenie szeregu filarów spiętych łukami.
Attyka – ścianka nadbudowana ponad dach budynku, będąca jakby przedłużeniem elewacji frontowej. Dzieli się na fryz zasłaniający spadek dachu oraz grzebień, który otrzymuje różne dekoracyjne formy.
Bastion – element fortyfikacji nowożytnej, pięcioboczna budowla ziemna lub obmurowana z zewnątrz, związana z dwiema kurtynami, tworząc założenie czworo lub pięcioboku. Jego zadaniem była ogniowa obrona przedpola, przylegających odcinków kurtyn oraz sąsiednich bastionów.
Baszta – budowla wysokościowa, wysunięta przed mur kurtynowy w kierunku przedpola. Jej zadaniem była obrona przedpola oraz sąsiedniego odcinka obwodu obronnego.
Bergfried – wieża wolnostojąca, będąca punktem ostatecznej obrony na wypadek wdarcia się wroga do zamku, pełniła zarazem rolę wieży obserwacyjnej.
Blenda – ślepy otwór w murze, płytka wnęka imitująca okno bądź arkadę.
Curia – patrz dwór obronny.
Donżon – obronna, średniowieczna siedziba feudała łącząca zarówno cechy mieszkalne, jak i obronne. Górując nad okolicą była symbolem potęgi właściciela.
Dwór obronny – niewielka budowla rezydencjonalna o charakterze obronnym, służyła potrzebom doraźnej obrony. Był to zazwyczaj murowany, przeważnie piętrowy budynek o zwartej bryle i grubych murach. W źródłach dwory określano mianem „Curia" lub „Fortalitium".
Fortalitium – patrz dwór obronny.
Fosa – sztuczne zagłębienie w terenie, rów wypełniony zazwyczaj wodą, umieszczony przed główną linią obrony.
Fryz – ozdobny pas poziomy wkomponowany w elewacje budynku.
Ganek obronny – chodnik dla straży – ciąg komunikacyjny oparty o koronę kurtyny o formie drewnianego pomostu. Łączył elementy założenia obronnego.
Gród – obiekt obronny wznoszony zazwyczaj w miejscach naturalnie obronnych, na planie owalu bądź czworoboku opasanego wałami drewniano-ziemnymi z palisadą. Wał zazwyczaj budowano metodą skrzyniową, która polegała na tworzeniu specjalnej konstrukcji ze skrzyń wypełnianych ziemią i kamieniami, które następnie oblepiano gliną.
Izbica – drewniana konstrukcja zrębowa stanowiąca element obwodu obronnego założonego na koronie wału, wyposażona w otwory strzelnicze. Często izbicami nazywano nadwieszone zadaszone pomieszczenie w górnej części wieży.
Kopuła – zwieńczenie dachu o kształcie połowy kuli oparte na murze założonym na obwodzie koła bądź ośmiokąta.
Krenelaż – zwieńczenie muru obronnego w postaci ciągu występujących na przemian zębów (merlony) i wrębów (miedzy). Merlony pełnią role osłony, zaś wręby - otwartej od góry strzelnicy.
Kroksztyny – element konstrukcyjny w postaci wspornika.
Kurtyna – mur obwodowy w formie ściany bronionej skrzydłowo basztami.
Loggia – galeria arkadowa w postaci balkonu.
Luneta – odcinek sklepienia kolebkowego mieszczący zazwyczaj otwór okienny.
Naczółka – obramowania ponad okienkami o bogatej zdobniczej formie.
Oszkarpowanie – dodatkowe wzmocnienie budowli średniowiecznej podporami (skarpami).
„Pallazzo in forteca" - nowożytne założenie architektoniczne łączące formę ukształtowanej osiowo rezydencji z funkcją obronną.
Pilastry – płaskie przyścienne filary.
Portal – ozdobne wejście do świątyni ozdobione niejednokrotnie kolumnami, pilastrami oraz motywami figuralnymi.
Portyk – specjalnie zaakcentowana obudowa wejścia głównego z kolumnadą.
Rotunda – budowla założona na planie koła, pełniąca funkcje sakralne.
Ryzalit – część budowli wysunięta na całej wysokości przed jej czoło.
Sgrafitto – technika malarska, służąca powstaniu dekoracji elewacyjnych. Wykonuje się ją na świeżym, ułożonym warstwami, dwubarwnym tynku. Kolor warstwy dolnej odkrywa się poprzez wycinanie wzorów rylcem w warstwie zewnętrznej.
Sklepienie kolebkowe – przekrycie wnętrza budowli o przekroju półkolistym.
Strzelnice kluczowe – otwory służące do obrony za pomocą broni palnej przypominające kształtem dziurkę od klucza.
Sterczyny – pinakle – ozdobne, smukłe pionowe elementy gotyckiej dekoracji architektonicznej.
Wieża – obronny obiekt wysokościowy funkcjonujący samodzielnie, a także jako element obwodu obronnego, o podstawie czworobocznej, kolistej lub wielobocznej. Wieża – słup umożliwiała skuteczną obronę oraz rażenie wroga ze swego szczytu. Pełniła zarówno rolę obronną, jak i bardzo często mieszkalno-więzienną.
Zamek – warowna budowla mieszkalna pana feudalnego (monarchy, biskupa, możnowładcy), w przeciwieństwie do grodów drewnianych pobudowana z materiałów trwałych, czyli z kamienia bądź z cegły. Stanowiła ona kompleks architektoniczny złożony z murów, baszt, wieży bramnej ze zwodzonym mostem nad fosą oraz zabudowań zgrupowanych wokół dziedzińca wewnętrznego. W źródłach określany zazwyczaj jako „castrum" i „arx".

Stałe wydarzenia kulturalne na zamkach regionu łódzkiego

Międzynarodowy Turniej Rycerski na zamku w Łęczycy (sierpień)

Największe widowisko jakie odbywa się w Łęczycy. Podczas dwóch sierpniowych dni dziedziniec zamkowy staje się miejscem: średniowiecznych zmagań rycerskich, konkursów łuczniczych, zapasów i zabaw plebejskich, prezentacji kunsztu wojennego, jazdy konnej. Wydarzenie ubarwia stylowa muzyka oraz prawdziwie średniowieczny jarmark na podzamczu. Kramy serwują dawne potrawy, można nabyć ubiory, naczynia czy też oręż z dawnych wieków.
Organizatorami turnieju są: Urząd Miasta w Łęczycy, Muzeum Ziemi Łęczyckiej oraz Starostwo Powiatowe w Łęczycy.
Informacje: www.leczyca.pl

Jarmark Średniowieczny w Inowłodzu (czerwiec)
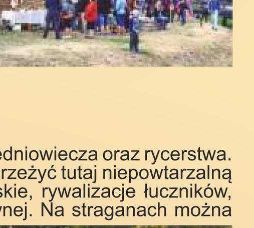

Jarmark organizuje Kasztelania Inowłodzka i Gmina Inowłódz. Główne wydarzenia odbywają się na podzamczu oraz zamku Kazimierza Wielkiego. Organizatorzy, przebrani w średniowieczne stroje, poprzez zabawę przekazują odwiedzającym wiedzę o obyczajach związanych z obrzędami świętojańskimi, historią Inowłodza, miejscowymi zabytkami. Na turystów czeka mnóstwo atrakcji: zrekonstruowane kramy i stragany, wyborna kuchnia słowiańska, warsztaty tańca dawnego, wicia wianków, gry na bębnach, turniej łuczniczy i wiele innych. Całemu wydarzeniu towarzyszy radosna muzyka średniowieczna.
Informacje: www.inowlodz.pl

Turniej Rycerski w Uniejowie (lipiec)
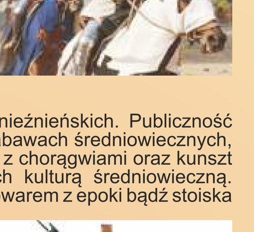

Widowisko kierowane jest do miłośników i pasjonatów średniowiecza oraz rycerstwa. Goście przenoszą się do czasów średniowiecza i mogą przeżyć tutaj niepowtarzalną przygodę. W czasie turnieju odbywają się: walki rycerskie, rywalizacje łuczników, pokazy tańców średniowiecznych, koncerty muzyki dawnej. Na straganach można zakupić specjały kulinarne, czy wyroby rękodzielnicze od rzemieślników: stylową biżuterię, ubrania, elementy rycerskiego stroju oraz uzbrojenia. Ponadto można zwiedzić obóz średniowieczny i samemu przekonać się, jak kiedyś wyglądało obozowe życie rycerzy. Atrakcją jest obejrzenie w akcji średniowiecznej machiny oblężniczej zwanej trebuszem, która miotała kamienne pociski na odległość 100 m. Podczas trwania imprezy klucze od bram miasta oddane są w ręce bractwa rycerskiego, które rządzi miastem.
Informacje: www.uniejow.pl

Jarmark Średniowieczny w Uniejowie (sierpień)
Wydarzenie odbywa się przy Zamku Arcybiskupów Gnieźnieńskich. Publiczność może oglądać walki rycerskie, uczestniczyć w grach i zabawach średniowiecznych, a także podziwiać turniej łuczniczy, włoską sztukę tańca z chorągwiami oraz kunszt grup rekonstrukcyjnych i pasjonatów zafascynowanych kulturą średniowieczną. W trakcie jarmarku obfitującego w stragany wypełnione towarem z epoki bądź stoiska rzemieślników można poczuć historyczną atmosferę.
Informacje: www.uniejow.pl

Turniej Rycerski w Besiekierach (sierpień)

W imprezie uczestniczą bractwa rycerskie, dla których historyczna przeszłość jest wciąż żywa. Na wojów co roku czekają zmagania w kilku turniejach m.in.: bojowy, włóczniczy, łuczniczy. Wśród atrakcji dla gawiedzi odbywa się pokaz zdobywania warowni. Imprezie towarzyszy piknik historyczny.
Informacje: www.grabow.com.pl, www.konfraternia.com